

BRØNNØY KIRKE, BRØNNØY KOMMUNE, NORDLAND

Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022

Nina Kjølsten Jernæs og Iver Schonhowd

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Brønnøy kirke, Brønnøy kommune, Nordland Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 141	Publiseringsdato 12.12.2022
	Prosjektnummer 1022278-01	Sider 13
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Nina Kjølseth Jernæs og Iver Schonhowd	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-288-2	Oppdragstidspunkt / periode utført Sept-okt 2022
	Forsidebilde Krusifiks i Brønnøy kirke. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren	

Prosjektleder Nina Kjølseth Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Iver Schonhowd
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewssen

Oppdragsgiver / finansiert av Riksantikvaren
--

Sammendrag Som ledd i de nasjonale oppgavene tildelt fra Klima- og miljødepartementet, gjennomfører NIKU i samarbeid med Riksantikvaren tilstandsregistrering av kunst og inventar i norske kirker årlig. I 2022 gikk turen til Helgelandskysten i Nordland. Det ble gjennomført en tilstandsregistrering av kunst og inventar i Brønnøy kirke i september 2022. Et krusifiks fra middelalderen fikk tilstandsgrad (TG) 3, et maleri som viser Martin Luther omkranset av personer fikk TG 2, resten av de registrerte gjenstandene var i god stand og fikk TG 1.
Abstract In collaboration with The Directorate for Cultural Heritage, NIKU carries out condition registration of art and furnishings in Norwegian churches annually. This is a part of the national tasks assigned by the Ministry of Climate and the Environment. In 2022, the trip went to the coastal area of Helgeland in Nordland County. A condition assessment of art, inventory and interior was carried out in Brønnøy church in September 2022. A medieval crucifix was assessed and given the condition grade (TG) 3, whilst a canvas painting depicting Martin Luther got a TG 2. The rest of the registered items were in good condition and got TG 1.

Emneord kirkekunst, kirkeinventar, tilstandsregistrering, konservering
Keywords Religious art, church inventory, condition assessment, conservation

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewssen

Innholdsfortegnelse

1	Prosjektopplysninger	7
2	Bakgrunn for tilstandsregistreringene	7
3	Sammendrag av tilstandsregistreringen i Brønnøy kirke i 2022.....	8
3.1	Kunst/inventar med tilstandsgrad 3	8
3.2	Kunst/inventar med tilstandsgrad 2	8
3.3	Kunst/inventar med tilstandsgrad 1	8
4	Ytterligere anbefalinger	9
5	Kilder.....	9
6	Fotografier september 2022	9

1 Prosjektopplysninger

Kirke:	Kulturminne ID 83965-1, Brønnøy kirke, Brønnøy kommune, Nordland
Kirketype:	Middelalderkirke i mur, trolig oppført rundt 1200. To kjente branner i 1772 og 1866. Kraftig ombygd etter siste brann til en korskirke av arkitekt Mosling. Middelalderrester i nordre og søndre korsarm.
Vernestatus:	Automatisk fredet
Klimaregistrering:	Nei
Bruksfrekvens:	Ofte i bruk
Oppvarming:	Kirken har en konstant oppvarming på 20 °C, oppvarmingsmetode er gulvvarme.
Belysning:	Elektrisk belysning
Befaring:	26.09.2022
Registratorer:	Nina Kjølsten Jernæs og Iver Schonhowd, NIKU
Rapport:	12.12.2022
Foto:	Nina Kjølsten Jernæs, NIKU, og Henrik Smith, Riksantikvaren
Prosjekt:	Tilstandsregistrering av kunst og inventar i kirker 2022.

2 Bakgrunn for tilstandsregistreringene

Tilstandsregistreringene er gjennomført i samarbeid med Riksantikvaren, og med nasjonale midler fra Klima- og miljødepartementet. Formålet er å vurdere og registrere tilstanden på veggfast og flyttbar kunst og inventar. Tilstandsregistreringen vil fungere som et grunnlagsdokument for videre planlegging av vedlikehold, sikring og konservering av kunst og inventar i kirkene.

Tilstanden ble undersøkt i hovedsak visuelt og registrert på stedet. De viktigste dataene som blir registrert er følgende:

- Objekttype (altertavle, prekestol, veggdekor osv.).
- Objektbeskrivelse (gjenstandens utforming, f.eks. dekor og farger, og størrelse).
- Gjenstandsmateriale (hovedmaterialene som gjenstanden består av).
- Tilstandsgrad (Tilstandsgraden registreres med tallverdier fra TG 0 – 3, hvor TG 0 betyr god tilstand, ingen tiltak nødvendig, TG 1 stabil tilstand (gjenstanden kan ha noen skader, men ingen aktivitet i skadene) overvåking anbefales, TG 2 noe skadeutvikling registrert, overvåking/ behandling anbefales og TG 3 dårlig tilstand med betydelig skadeutvikling registrert og behandling nødvendig). TG 9 benyttes dersom man ikke har anledning til å utføre tilstrekkelig undersøkelse, for eksempel på grunn av plassering.
- Tilstandsbeskrivelse (en forklaring av tallverdiene).
- Bevaringsgrad (Hvor mye av gjenstanden som er opprinnelig, og eventuelle nyere overmalinger, mangler ved gjenstanden, avdekkinger osv.).
- Skadeårsak (tørkeskader, lyspåvirkning osv.) dersom kjent.
- Tiltakstype (f.eks. overvåking, behandling mm. Vurderes først og fremst ut fra tilstandsgrad og i en viss grad bevaringsgrad og verdi).

Dataene fra registreringene legges inn i Riksantikvarens datasystem, Askeladden, mens denne rapporten er et sammendrag av registreringene som er utført.

3 Sammendrag av tilstandsregistreringen i Brønnøy kirke i 2022

Brønnøy kirke har bevart et krusifiks fra middelalderen. I selve kirkerommet er det noe kirkesølv fra 16- og 1700-tallet. I sakristiet er det to presteportretter, et maleri som beskriver Martin Luther omkranset av personer samt rester fra en ukjent altertavle. Krusifikset fra middelalderen har vært i dårlig tilstand over lengre tid, store deler var sikret med japanpapir tidligere og fikk en tilstandsgrad (TG) 3. Luther-maleriet fikk TG 2 og resten av de registrerte gjenstandene var i god stand og fikk TG 1.

3.1 Kunst/inventar med tilstandsgrad 3

Objekt: Krusifiks fra middelalderen som henger på vegg over et sidealter i kirkerommet. Krusifikset er overmalt med en grå overmaling, mens originalmalingen, der hvor den synes, er nærmere lik hudfarge. Figuren er ikke så stor, høyde 55 cm, bredde 48 cm og dybde 9 cm. Korset er av nyere dato. *Tilstandsvurdering:* Krusifikset har tydeligvis vært i en dårlig tilstand lenge og har tidligere blitt overflatesikret med japanpapir over store deler. Det er nye oppskallinger som har kommet etter tidligere forsidesikring, løs maling sees spesielt på føtter, legger og armer. Dette fører til at tilstanden er satt til TG 3. *Anbefaling:* Krusifikset har et umiddelbart behov for en behandling.

3.2 Kunst/inventar med tilstandsgrad 2

Objekt: Maleri som viser Luther omkranset av andre lærde menn. Maleriet er utført med oljemaling på lerret, og henger over sofaen i sakristiet. Registratorene var under tilstandsregistreringen usikre på dateringen, men etter rådføring med kunsthistoriker ble maleriet datert til 1800-tallet. Størrelsen på maleriet er: bredde: 136 cm, høyde 115 cm og dybde 7,5 cm. *Tilstandsvurdering:* Malingen er sterkt krakelert hvor krakeleringsmønstret er påvirket av hvilke pigmenter som er brukt i malingen. *Anbefaling:* Overvåking.

3.3 Kunst/inventar med tilstandsgrad 1

Objekt: To lysestaker i barokkstil og dateres til 1600-tallet. Lysestakene er i messing og er plassert på alterbordet. Høyden er 39 cm og diameteren er 20 cm. *Bevaringsgrad:* Den øverste delen av lysestakene, lysholderen, er fra 2008. *Tilstandsvurdering:* Stabil. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: To lysestaker som består av to deler, nedre del har puttier som dekor. De dateres til 1700-tallet. Lysestakene er laget i messing og er plassert på alterbordet. Høyden er 24 cm og diameteren er 14 cm. *Bevaringsgrad:* Den ene lysestaken har hatt en reparasjon som gjør den 1,5 lavere. *Tilstandsvurdering:* Stabil. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Presteportrett av Jacob Brønnlund med beskyttelsesglass. Det er malt med oljemaling på lerret som er limt på en bakplate. Maleriet henger over sofaen i sakristiet. Størrelsen på maleriet er: Høyde 87 cm, bredde 74 cm og dybden er 6 cm. *Tilstandsvurdering:* En del store oppskallinger og avskallinger langs kanten. Det var ellers vanskelig å se om det var løs maling på maleriet på grunn av glasset. Stabil. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Presteportrett av Hans Mackeson, med mørk bakgrunn. Det er malt med oljemaling på lerret og er limt opp på en bakplate. Maleriet henger over sofaen i sakristiet. Størrelsen på maleriet er: Høyde 54 cm, bredde 55 cm og dybden er 4,5 cm. *Bevaringsgrad:* Maleriet består av en uklar blanding av voksbehandling og overmalinger. *Tilstandsvurdering:* Maleriet er flekkvis retusjert og retusjeringen er gulnet. Stabil. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: En to-dimensjonal skulptur som viser Aron. Skulpturen stammer fra en ukjent altertavle. Størrelsen på skulpturen er høyde 67 cm og bredde 18 cm. Den henger i dag i sakristiet. *Bevaringsgrad:* Arons lykt mangler. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

4 Ytterligere anbefalinger

I kapittel 3 gis det anbefalinger for hva som trengs av konservering for å bevare kirkens kunst og interiør. Arbeidet som anbefales utført, krever spesialkompetanse i de aller fleste tilfeller. Det vises derfor til en kartlegging som KA Kirkenes arbeidsgiverorganisasjon, har gjort i 2022. Her beskrives norske kirkers unike samling av kunst, bruksgjenstander og liturgiske gjenstander, som krever egnet kompetanse og erfaring innen arbeid med lignende materiale. Eksempler på dette er malerikonservator for arbeid med bemalte gjenstander og kunst, gjørtler med erfaring innen reparasjon av kulturhistorisk viktige gjenstander av messing og bronse og sølvsmed med kompetanse på kirkesølv.

Rapporten som omfatter kartlegging av blant annet nødvendig kompetanse for å konservere/restaurere/reparere gjenstander som finnes i norske kirker, er tilgjengelig her: «Kirkens særskilte verdier. Kartlegging av omfang, tilstand og kritisk kompetanse (2022)»: https://www.ka.no/_service/300851/download/id/719741/name/Kirkenes+s%C3%A6rskilte+verdier+KA+rapport+2022+-+web.pdf

Det er viktig at alt av eldre kirkeinteriør og liturgiske gjenstander registreres i Kirkebyggdatabasen. Dersom dette ikke er gjort, anbefales det å registrere kulturhistoriske gjenstander med tekst og bilder i databasen. Informasjon om enkeltgjenstander i denne rapporten kan brukes som utgangspunkt for beskrivelse

Det anbefales at det utarbeides en plan for beredskap og en verdbergingsplan for enkeltgjenstander dersom dette ikke er gjort.

5 Kilder

Kirkesøk, Kirkebyggdatabasen og Riksantikvarens arkiv.

6 Fotografier september 2022

Foto 1: Krusifiks fra middelalderen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 2: Maleri med Martin Luther. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 3: En av to lysestaker i barokk-stil.
Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 4: En av to lysestaker. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 5: Presteportrett, Jacob Brønnlund. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 6: Presteportrett, Hans Mackeson. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 7: Skulptur av Aron. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 141

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00